

# Zadlužování dětí: dojde ke změně?

Mgr. VERONIKA KAISEROVÁ, advokátka,  
advokátní kancelář Hartmann, Jelínek, Fráňa a partneři, s.r.o.

**Vláda předložila sněmovně dne 26. 8. 2020 návrh zákona, který byl poslancům rozeslán jako tisk č. 984 a byl přikázán k projednání jednotlivým výborům (v době redakční uzávěrky byl návrh zákona v prvním čtení). Současná platná právní úprava týkající se vzniku, trvání a zániku dětských dluhů je obsažena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“). Novelizací by mělo dojít ke změně tohoto zákona i procesních předpisů s touto problematikou souvisejících, zejména zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.**

Podle základního pravidla obsaženého v § 31 občanského zákoníku se má za to (vyvratitelná domněnka), že každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku. Příkladem důvodová zpráva uvádí: „Podle této koncepce si tedy například pětiletý nezletilý může koupit zmrzlinu, ale ne mobilní telefon, čtrnáctiletý nezletilý si může koupit mobilní telefon, ale ne motocykl atd. Za předpokladu vyvrácení domněnky však lze dojít k různým závěrům o způsobilosti i při posuzování jednání dvou stejně starých nezletilých. Pokud by se například osoba právně jednající s nezletilým řídila judikaturou vymezující přiměřenou rozumovou a volní vyspělost nezletilých určitého věku ke konkrétní kupní smlouvě, stále lze způsobilost nezletilého k tomuto právnímu jednání zpochybnit odkazem na jeho individuální vyspělost a kupní smlouvu zneplatnit. ... Vyspělost dítěte se podle platné právní úpravy hodnotí systémem ‚buď, anebo‘.“

Jestliže je dítě způsobilé k právnímu jednání, které odpovídá jeho rozumové a volní vyspělosti, dostává se fakticky do stejného režimu jako dospělý. Například dvanáctileté dítě, které je dostatečně rozumově vyspělé na uzavření přepravní smlouvy s dopravním podnikem, je zároveň do-

statečně rozumově vyspělé nést odpovědnost za smlouvu jako celek, tedy i za přírůžku k jízdě v případě jízdy bez platné jízdenky a navazující příslušenství (usnesení Ústavního soudu ze dne 4. prosince 2008 sp. zn. III. ÚS 1019/08). Jestliže je naopak dítě vyhodnoceno jako nedostatečně rozumově vyspělé, je smlouva neplatná.“ Obecná úprava svým pojetím svéprávnosti jako způsobilosti k celku právního vztahu v mnoha ohledech nezletilé dostatečně nechrání před důsledky jejich jednání.

V § 32 občanského zákoníku je rozšířena sféra právních jednání, ve kterých může nezletilý jednat jako dospělý, protože zákonná úprava umožňuje zákonnému zástupci dát souhlas k určitému jednání nad rámec obecné svéprávnosti dítěte. Konkrétně je v občanském zákoníku uvedeno: „Udělil-li zákonný zástupce nezletilému, který nenabyl plné svéprávnosti, ve shodě se zvyklostmi soukromého života souhlas k určitému právnímu jednání nebo k dosažení určitého účelu, je nezletilý schopen v mezích souhlasu sám právně jednat, pokud to není zákonem zvlášť zakázáno.“ Ačkoli návrh nemění základní koncepci svéprávnosti, výrazně se rozšiřuje praktický význam souhlasu podle § 32 občanského zákoníku navrhovaným zavedením zákonného ručení za dluhy vzniklé ze schváleného právního jednání nezleti-

lého. Zároveň se omezuje možnost tyto dluhy vůči nezletilému vymáhat. Lze předpokládat, že věřitelé budou motivováni při sjednávání rizikových smluv s nezletilými vyžadovat souhlas jejich zákonných zástupců k takovýmto právním jednáním.

Další rozšíření právních jednání je uvedeno v § 33 občanského zákoníku, jde o samostatné provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti, a to za souhlasu zákonného zástupce nezletilého s přivolením soudu.

Právní úpravy evropských zemí týkající se této problematiky, obsahují následující základní principy. Základním právním předpisem upravujícím soukromoprávní vztahy ve **Spolkové republice Německo** je občanský zákoník („Bürgerliches Gesetzbuch“, dále jen „BGB“) z roku 1900. Německá právní úprava svéprávnosti vychází z kombinace věkových hranic určujících míru způsobilosti dítěte k právnímu jednání a pravidel pro kontrolu tohoto právního jednání jeho zákonným zástupcem. Do 7 let je podle BGB dítě zcela nezpůsobilé k právnímu jednání. Za takovéto malé dítě jedná rodiče, případně dítě vystupuje jako jejich tzv. posel. Děti ve věku mezi 7 a 18 lety jsou částečně svéprávné a mohou právně jednat se souhlasem svého zákonného zástupce, s výjimkou jednání, která jsou výlučně v jejich prospěch, a jednání, ve kterých nezletilý plní kapesným, tj. prostředky, které mu byly uděleny rodiči k tomuto účelu nebo k volnému nakládání.

Základním soukromoprávním předpisem v **Polsku** je občanský zákoník z roku 1964 („Kodeks cywilny“ dále jen „KC“). Svéprávnost je v KC upravena obecně společně pro nezletilé a osoby omezené na svéprávnosti. Podle KC jsou osoby mladší 13 let nesvéprávné. Pokud ovšem právně jedná v běžné záležitosti každodenního života, je toto právní jednání platné okamžikem splnění, pokud jim právní jednání nepůsobí újmu. Podle dalších článků KC nezletilí starší 13 let jedná, pokud zákon nestanoví jinak, se souhlasem zákonného zástupce ve všech záležitostech, kde se zavazují k povinnostem nebo nakládají svými právy. Druhá strana právního jed-

nání nemůže namítat neplatnost smlouvy z důvodu neudělení souhlasu, může však stanovit termín, do kterého musí nezletilý souhlas obdržet. Pokud tato lhůta uplyne, není právním jednáním vázán. Osoba starší 13 let může právně jednat v každodenních záležitostech odpovídajících jejímu věku a volně nakládat se svými příjmy, pokud to nezakáže opatrovnický soud.

Nový **maďarský občanský zákoník** (zákon V/2013, dále jen „MOZ“) vstoupil v účinnost počátkem roku 2014. Podle MOZ je nezletilý mladší 14 let nezpůsobilý právně jednat. Právní jednání nezletilých mladších 14 let jsou neplatná. Nastane však fikce platnosti, pokud již bylo plněno v rámci smlouvy bez větších dopadů, když se jedná o smlouvy běžně uzavírané nezletilými. Nezletilý starší 14 let je omezeně svéprávný a jedná v mezích souhlasu svého zákonného zástupce, s výjimkou taxativně vymezených okruhů právních jednání (prohlášení osobní povahy tam, kde to stanoví zákon, dále smlouvy v běžných záležitostech každodenního života, dále jednání, kterými nakládá s příjmy nebo se zavazuje do výše těchto příjmů, dále smlouvy, které jsou pouze ku prospěchu nezletilého, dále darování v mezích rozumnosti). K některým právním jednáním však potřebuje zákonný zástupce souhlas veřejného opatrovníka. Jde například o odmítnutí dědictví, dispozice s nemovitostmi nebo dispozice s většími částkami. Souhlasu veřejného opatrovníka však není třeba k zatížení nemovitosti ve prospěch dárce nemovitosti.

Soukromoprávní vztahy upravuje v **Nizozemském království** občanský zákoník („Burgerlijk Wetboek“, dále jen „BW“), který je poměrně nedávnou kodifikací z roku 1992. BW stanoví, že pokud zákon nestanoví jinak, mají nezletilí způsobilost právně jednat svým jménem pouze se souhlasem zákonného zástupce. Tento souhlas může být udělen jen ke konkrétnímu právnímu jednání nebo k právním jednáním v rámci jasně vymezeného cíle. V případě právního jednání běžně samostatně činěného mladistvými určitého věku platí zákonná domněnka souhlasu zákonného zástupce.

**Podle francouzského občanského zákoníku** („Code Civil“, dále jen „CC“) je nezletilý obecně nesvéprávný. Ve všech jednáních občanského života, s výjimkou těch, kde zákon nebo obyčej říká, že může jednat samostatně, ho zastupuje zákonný zástupce. V případě, že nezletilý jedná samostatně, druhá strana nemůže neplatnost tohoto jednání namítat. Napadat právní jednání nezletilého může jeho zákonný zástupce. Ve většině případů však musí prokázat, že nezletilému byla způsobena újma.

Hlavním soukromoprávním kodexem v **Ruské federaci** je občanský zákoník Ruské federace („Гражданский кодекс Российской Федерации“, dále jen „GK“). Svěprávnost a deliktní způsobilost nezletilých je upravena jednotně a vychází ze základního dělení na režim dětí mladších 14 let a starších 14 let.

Z komparativního mezinárodního srovnání vyplývá, že česká koncepce nabývání svéprávnosti je ojedinělá. Téměř všechny výše uvedené zahraniční civilní kodexy totiž jako základní pravidlo pro právní jednání nezletilého obsahují buďto jeho úplnou nesvéprávnost, nebo způsobilost jednat pouze v mezích souhlasu jeho zákonných zástupců. Právní úpravy jsou v tomto pak prolomeny, pokud se jedná o jednání výlučně ve prospěch dítěte nebo jednání v každodenní záležitosti běžného života, které odpovídá rozumové vyspělosti dítěte. Jak uvádí důvodová zpráva k návrhu zákona: „Česká úprava svéprávnosti nezletilých je oproti zahraničí vystavěna přesně opačně. Dílčí pravidlo (způsobilost k věku odpovídajícím právním jednáním) je pravidlem základním, naopak základní pravidlo (souhlas rodičů s právním jednáním) je pravidlem dílčím. Nadto česká právní úprava neobsahuje bližší vymezení okruhů dovolených právních jednání a musí být dovozováno judikaturou (například způsobilost k právnímu jednání, které je dítěti pouze k prospěchu – viz usnesení Nejvyššího soudu 30 Cdo 3321/2008 ze dne 24. 3. 2010 nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1005/99 ze dne 13. září 2001). Cílem navrhovaného zákona je především

zvýšení ochrany dětí v právních vztazích a posílení role zákonných zástupců při právním jednání nezletilých. Dále se chce zdůraznit výchovnou funkci úpravy a zajistit vyšší právní jistotu jejich adresátů. Celkově se chce předcházet vzniku dětských dluhů“.

Byť by se mohlo jevit, že problém dětských dlužníků je minimalistický, je nutné říct, že exekuční řízení je v současnosti vedeno i proti mnohým dospělým občanům, kteří dluhy nabyli jako nezletilí. Ochrana nezletilých je hlavním a zastřešujícím principem návrhu. Podle čl. 32 odst. 1 věta druhá Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) je zvláštní ochrana dětí a mladistvých zaručena. Podle § 3 odst. 2 písm. c) občanského zákoníku nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu. Stejně tak je ochrana dětí vyjádřena v množství mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána. Z těchto jsou nejdůležitější Úmluva o právech dítěte<sup>1</sup> a Evropská úmluva o výkonu práv dětí, které zdůrazňují jako hlavní hledisko tzv. nejlepší zájem dítěte.<sup>2</sup>

Závěrem je možné odkázat opět na důvodovou zprávu k předloženému návrhu zákona: „Ochranou nezletilých se v civilněprávním kontextu návrhu míní zejména snaha zamezit vzniku právních povinností nezletilých, které by svou povahou nebo tvrdostí neodpovídaly jejich věku, zkušenostem nebo rozumovým schopnostem, případně právními prostředky zmírňovat jejich dopady. Právní úprava jednání a odpovědnosti nezletilých by měla být jednoznačná a srozumitelná. Obě strany právního jednání by si měly být jisté, v jakém režimu se nezletilý nachází a jaká je jeho případná odpovědnost. Stejně tak by (například pro účely pojištění) mělo být jednoznačně vymezeno postavení nezletilého, pokud se dopustí protiprávního jednání.“

<sup>1</sup> Pro účely Úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilostí dosaženo dříve (Článek 1).

<sup>2</sup> Čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a čl. 1 odst. 2 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.